

SBURĂTORUL

REVISTĂ=LITERARĂ=SI=ARTISTICĂ

IN ACEST NUMĂR:

<i>E. Lovinescu</i>	<i>L. Rebreanu</i>
<i>Alice Soare</i>	<i>Robia trecutului</i>
<i>Al. T. Stamatiad</i>	<i>Singur</i>
<i>Elena Farago</i>	<i>Eternul abis</i>
<i>C. Narli</i>	<i>Sonet florentin</i>
<i>Ramiro Ortiz</i>	<i>Carducci</i>

CRONICI: *L. Rebreanu*, Teatrul Național, UN FALIMENT.

=APARE=SĂMBĂTA=

A apărut :

E. Lovinescu

CRITICE

VOLUMUL IV

==== COPRINZÂND: ====

REVIZUIRILE LITERARE

Caragiale, T. Maiorescu, Al. Vlahuță,
C. Dobrogeanu-Gherea, I. Al. Brătescu-
Voinești, N. Iorga, Semănătorul, Poe-
zia Populară.

Lei 12

Editura ALCALAY & Co.

ABONAMENTE :

UN AN LEI 50 = ȘASE LUNI LEI 30

Pentru învățători, profesori și studenți

UN AN LEI 40

PREȚUL UNUI EXEMPLAR 1 LEU

ABONAMENTUL se găsește de vânzare la toate librăriile și chioșcu-
rile de ziare din România Mare

Abonamentele se primesc la *Librăria Alcalay & Co.* și la administrația
revistei.

Administrația : Strada Sărindar No. 14

— BUCUREȘTI —

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe
adresa d-lui E. Lovinescu, Cămpineanu, 40

SBURĂTORUL

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ȘI CULTURALĂ

Director : E. LOVINESCU

L. REBREANU

II

Satirico-social în *Ciocolii* lui Filimon, sentimental în încercările lui Bolintineanu, idilic și armonios stilizat printr'o concepție de viață și de artă, în ciclul d-lui Duiliu Zamfirescu, eroic în povestirile d-lui Sadoveanu, subiectiv și psihologic în *Dan* și în mai toate încercările din ultimul timp (afară de cele ale d-lui Demetrius), — adevăratul roman realist prin metodă, și epic prin amploarea planului, se fixează, în sfârșit, în *Ion* al d-lui Rebreanu. Nu e unic, de sigur, nici în această privință. În lentul proces al literaturii noastre spre creațiunea obiectivă este însă nu numai un popas ci și o realizare definitivă.

* * *

În evoluția genurilor literare după necesitățile sufletești ale timpului, epopea antică n'a supraviețuit întreagă în romanul modern. E o venerabilă oglindă, al cărei cristal nu s'a conservat sub forma lui intactă ci în nenumărate cioburi, perpetuând în mic imagina oglinzii inițiale. Amplă și îmbrățișând destinele unui popor prin eroi reprezentativi, prin icoana crescută și exaltată a virtuților colective, epopea antică ne-a dat vaste tablouri nu numai sociale ci și naționale. În poemele homerice s'a cristalizat o întreagă civilizație. Celelalte urme ale timpului au putut dispărea; în dactilele aedului anonim se recunosc și acum o rasă și un mileniu...

Vremea a spart tiparul acestei literaturi eroice și cuprinzătoare. Din masa ei elementară a iradiat materia în fuziune a noilor sisteme. Epopea s'a pulverizat astfel în subseciile romanului modern, lizând spre amănunt și particular. Sfera s'a restrâns, intensificându-se; cazul special a luat locul generalului. Rar numai câte un mare scriitor s'a încercat să adune într'un efort uriaș fändările oglinzii fermecate pentru a reflecta în ea un neam în stratificația lui complexă și o epocă: Balzac în ciclul *Comediei umane* sau Tolstoi în *Războiu și Pace*. Lucrarea d-lui Rebreanu participă și el la această sforțare de a lărgi cadrele romanului modern, până la epopee.

Ceia ce impresionează în primul rând în romanul scriitorului nostru e tocmai evadarea din captivitatea unei formule înguste și particulare; e intenția de a îmbrățișa larg nu numai o clasă socială ci toate stratele vieții Românilor din Ardeal. Prin importanța punctului de plecare, prin metodă și prin realizarea unui plan atât de vast, romanul d-lui Rebreanu e tolstoian. Pentru modesta noastră literatură el este echivalentul nemuritorului *Războiu și Pace*, procedând prin aceeași colectare indefinită a amănuntului, prin aceeași difuziune a observației ce merge până la dispersiunea atenției, prin aceeași vigoare de creațiune obiectivă, prin același haos de epizode ordonate totuși în tainice corespondențe, prin impresia de nelimitat: romanul începe și se sfârșește arbitrar; e o modestă porțiune dintr'un șuvoi ce vine și se duce spre destine îndepărtate; simți palpitul vieții nemărginite; limitarea e determinată numai de necesitățile noastre sufletești; dincolo de pagina ultimă a cărții viața continuă tumultuos prin propriile ei virtualități... Rupându-se cordoanele ce leagă creația de creator, ai impresia unei lumi reale, mobile, care trăește prin sine după principii interioare și fatale și fără o finalitate demonstrativă. *Ion* e cea mai puternică creațiune obiectivă a literaturii române și cum procesul firesc al epiceii e spre obiectivare, poate fi pus pe treapta ultimă a scării evolutive. Toate genurile sunt legitime; în limitele lor sunt susceptibile de perfecție. Se pot totuși determina între ele raporturi și relațiuni. Peste toate domină criteriul suprem al creațiunii vieții. Viața e un fenomen valorificat prin sine și fără alt scop; știința nu i-a descoperit până acum nici o finalitate. Sforțarea ultimă a artistului este deci de a o crea în aceleași condițiuni de obiectivitate, ignorând orice punct de plecare preconceptut...

Sub pretextul unei reproduceri mai exacte a vieții în tot ce are mai uniform și șters, naturalismul francez a lunecat uneori la reproducerea principială a banalității, dintr'o intenție satirică împinsă până la un nihilism total; naturalismul rus a introdus „intenția“ milei dintr'un sentiment de purificare morală. Au derogat însă de la principiul obiectivității absolute, din considerațiuni respectabile poate dar prejudiciabile creațiunii.

Pe lângă complexitatea planului larg—îmbrățișător, romanul d-lui Rebreanu e impresionant prin lipsa de intenție a autorului și printr'o obiectivitate ce-i dă puțința de a reproduce aspectele variate ale vieții, cu aparențe contradictorii, ușor reductibile totuși la o relativă unitate.

E. LOVINESCU

Robia trecutului

Un ne 'mpăcat trecut de suferință,
Ce în zadar aş vrea să pot uita,
Mă leagă veşnic roabă 'n voia ta,
Şi-alungă ori ce altă năzuință.

Pe fruntea mea plecată voi purta
Cât voi trăi fatala lui sentință,
În cât să-mi fii strein nu-i cu putință,
Oricât de mine te-ai îndepărta.

Căci însetat de-a vieții grea arsură
Şi negăsind în jur isvoare reci
Tu, pân și cea din urmă picătură

Din suflet mi-ai sorbit cu buze seci
Şi ca pe un fruct stors fără de măsură.
Ultării l'ai sortit apoi pe veci.

ALICE SOARE.

S I N G U R

Cântă-ți cântecul și plângi,
Plângi cu el odată :
Visul îngropat pe veci,
Viața sfărâmată,

Că norocul ți-a sburat
Peste mări, departe,
Şi din tot ți-au mai rămas
Zilele deșarte.

Amintirile când vin
De mă 'nneacă plânsul,
Mi-aş vrea sufletul de lut
Să le 'ngrop într'însul !

AL. T. STAMATIAD

ETERNUL ABIS

— FRAGMENT DE ROMAN —

Liana citi câte-va strofe și cum da să întoarcă pagina se uită la Radu. El părea nemulțumit, preocupat. De trei ori își schimbase locul de când intraseră în odaie.

— Nu-ți plac versurile astea, Radule ?

— Ba da, Liano, dar mă gândesc că tu citești acum ca să nu-mi vorbești, ca să-mi eviți durerea unei noi confesiuni. Barbu avea la masă o atitudine din care am înțeles că iar ți-a făcut vre-o scenă. Tu ai ochii plânși și pe buze o ai par'că și mai pronunțată expresia de resemnare în care știu bine că-mi am și eu partea de vină. Dacă ai ști cât mă simt de ticălos uneori!

— Tu, Radule ?

— Da, eu, pentru că am fost prea egoist. Eu, pentru că datoria mea de om cinstit era să te sfătuiesc, să te silesc chiar, să fugi din casa asta blăstămată, din care stai și te privești cum te îngropi de vie.

Eu însă te-am povățuit mereu să faci și să ai răbdare și tu, bună cum ești, m'ai ascultat și ai răbdat mereu pentru că erai sigură că o fac din dragostea și mila pe care le aveam pentru el. Nu, Liana mea, trebuie să vorbim, trebuie să-ți spun odată cât am fost de slab, de păcătos. Nu pentru el te-am rugat să suferi și să stai. Pe el l'am iubit mult, e drept, și din recunoștința pentru părinții lui, care m'au adoptat și mi-au făcut un rost în viață și, mai ales, pentru nenorocirea lui, pentru infirmitatea lui vrednică de milă. De cum ai venit tu însă, dela întâele lui izbucniri absurde, din noaptea ceia nenorocită a nunții voastre chiar, nu l'am mai putut iubi.

Și dacă te-am rugat să suferi, și dacă te-am rugat să stai, n'am făcut-o pentru el, cum părea, ci pentru mine, Liano, înțelegi? pentru mine! Mă ierți? Spune că mă ierți!

— Ce să-ți iert, Radule? Nu mai înțeleg nimic. Ce rău mi-ai făcut tu ?

— Nenorocirea ta. Toată nenorocirea ta. Fără sfaturile, fără îndemnurile, fără mângâerile mele, tu n'ai mai fi putut răbda și ai fi plecat. Sunt sigur. Mi-ai fost atât de dragă însă, dela început, că nu m'aș mai fi putut despărți de tine. Asta e cauza pentru care de câte ori mi te-ai plâns, de câte ori ai venit să-mi spui că nu mai poți suferi, eu te-am rugat să-ți fie milă de el. Te-am rugat să-ți fie milă de el pentru că-mi era și teamă și rușine să te rog să-ți fie milă de mine. Te iubesc atât de mult, atât de altfel mă simțeam de când ai venit tu în casa asta nenorocită, încât nici eu n'aș mai fi putut sta aici fără de tine.

— Nici eu n'aș fi putut sta fără tine. Asta o știi, cred, Radule.

— Dacă o știi! Vezi bine că o știi și de aceea te rugam a-dineaori să mă ierți.

— Dar nu văd ce ai avea să-ți iert!

— Nu vezi pentru că ești bună și curată, nu vezi pentru că nu-mi poți pricepe egoizmul și nu-ți poți prețui sacrificiul. Astea toate trebuie să aibă un sfârșit, altfel nu se mai poate.

— Ce nu se mai poate, Radule?

Radu tresări ca înțepat de un junghiu și se repezi la volumul, în care citise Liana cu un gest de om beat. Il deschise la întâmplare și începu să citească. Vocea îi era pripită, nesimpatică, silită, ca nici odată.

— De ce nu mă lași să citesc eu? Să isprăvim poezia de adineaori. Are un sfârșit așa de frumos. Vrei, Radule?

— Nu, dute de te culcă. Ai să-mi citești mâine. Sunt cam obosit. Am avut prea mulți bolnavi azi.

— De ce nu vrei să mai stăm puțin? Barbu s'a culcat. Mie nu mi-i somn de loc.

Liana tăcu brusc. O îneca lacrimile și nu vroia să plângă. Starea lui Radu o neliniștea și o durea. Nici odată nu-l văzuse așa.

— Ce ai, Liano, plângi?

— Nu, dar îmi pare rău că nu vrei să mai stai puțin. Am atâta nevoie de sprijinul tău. Scena de azi a fost atât de absurdă iar vroiam să te rog să-i spui tu lui Barbu că...

— Bine, să stăm dar nu-mi mai vorbi de Barbu, te rog. Înastă seară sânt și eu cam nervos și nici nu vreau să știi de ce v'ați certat. Aș fi în stare, dacă te-aș vedea plângând acum, să mă duc sus la el și să-i fac și eu o scenă. Trebuie să i-o fac odată. A ajuns de nesuferit. Că e orb de ochi nu i-o putem reproșa. E un nenorocit vrednic de milă. Dar când a avut parte de o femeie ca tine nu-i mai pot da voie să fie orb și de suflet. Ce ți-a făcut? De la ce v'ați luat iar? Ce ticălos!

— Nimic, Radule. Am să-ți spun mâine. Să nu mai vorbim de asta. Hai să citim. Vrei?

Liana se sculă și-l luă de mână.

— Vino să stăm colea lângă sobă. Să sun să ne aducă ceaiul? Ce ai, Radule?

Radu își trăsese mâna nervos, nemulțumit, cu o privire care nu era a lui. Incepu să se plimbe prin odaie uitându-se în toate părțile par'că ar fi căutat ceva care-i lipsea și de care avea absolută nevoie.

— Nu, nu pot să stau. Trebuie să mă scol de vreme mâine. Vezi asta o uitasem. Vine să mă ia la un bolnav, la țară. Du-te de te culcă, Liano.

Și, fără să-i mai sărute mâna, ieși din odaie repede par'că l'ar fi chemat cineva.

Liana, nedumerită și nenorocită, începu să plângă. Se simțea singură, rătăcită, bolnavă.

A doua zi când se deșteptă Liana, Radu plecase la țară de mult.

Se îmbracă și ieși în oraș fără să întrebe de Barbu. Totdeauna după o scenă mare orbul rămânea sus în odaia lui până la vremea mesei. Evita să se întâlnească cu Liana. Și nu venea jos decât după ce știa că Radu și Liana sunt în sufragerie. Atunci cobora scara și intra la ei încet încovoiat, cu fața încruntată ca de o suferință fizică.

— N'am dormit toată noaptea!.. Asta ținea loc și de «bună ziua» și de scuza, pe care purtarea din ajun ar fi dictat-o. Radu începea să-l întrebe ce-l doare și apoi toate își reliau cursul obișnuit până ce după câte-va zile orbul izbucnea iar din cine știe ce pretext ridicol. Cum Radu nu se întorsese încă la prânz Barbu trimisese vorbă că vrea să fie servit sus pentru că nu se simte bine. Seara, Liana trimise să-l întrebe dacă vroia să mănânce tot sus. Radu nuse întorsese încă. Orbul răspunse totuși că va veni jos. Liana aștepta la masă, singură. Era palidă și neliniștită. Toată ziua se gândise la Radu. Nu-și putea da seama de ce fusese atât de indispus, atât de schimbat, în ajun. Pe Barbu îl lăsase la o parte. Nu se mai gândise nici la ceartă. Acum însă își adusese aminte iar de toată scena și era neliniștită. Nu știa ce atitudine să ia. Lipsa lui Radu îi păru și mai grea decât la prânz.

— La cine s'a dus Radu la țară?

Orbul intrase fără să-l simtă. Liana răspunse că nu știe unde s'a dus Radu și atât. Nu mai schimbară un cuvânt în timpul mesei. Barbu se ridică cel dintâi.

— Vii sus, Liano?

Ea se cutremură ca în fața unui cataclism și toată ființa ei revoltată își concentră desgustul în scurtul „Nu” care-i ieși dintre buze scurt, șuerător, aspru ca nici-odată. Pentru întâia oară îndrăznea să se refuze fără cauză motivată. Lipsa lui Radu o făcuse nervoasă și curagioasă.

Orbul avu o clipă grea și fruntea i se încruntă și gura i se încercui într'o dungă verde-galbenă: preludiul furiei în izbucnirile mari. Acum se stăpâni însă. Stătu puțin în loc și apoi spuse un „noapte bună” sec și scurt și ieși din odaie trântind ușa tare ca de obicei.

Liana se duse drept în odaia ei de culcare. Era de vreme dar în salonaș lipsa lui Radu i-ar fi părut și mai grea. Se desbracă și se culcă. După vre-o două ceasuri de gânduri în care se întreba mereu ce o fi avut Radu ațipi puțin dar un sgomot de pași care păreau că se furișază prin sală o făcu să deschidă ochii speriată. Nu cumva Barbu? Gândul o înțepă în inimă și începu să tremure ca în groază. Orbul nu venea niciodată la ea. Totdeauna o chema sus. Dacă refuzul ei îl îndârjise și venea acum să-i reproșeze? Tremura așa de tare că nu-și mai putea stăpâni fălcile. Se liniști însă brusc și gândurile își schimbară groaza într'o mulțumire din care însă nu lipsea neliniștea. Pașii care se furișau erau ai lui Radu. îi cunoștea bine. Venea probabil încet ca să n'o deștepte din somn dacă ar fi fost adormită. Venea să-i spuie bună seara de după ușa și să rădă de ea că s'a culcat atât de devreme. Liana se invesele ca prin farmec.

Ca nici odată, fără să întrebe de dincolo de ușa, fără să bată

măcar, întră Radu. Liana surprinsă își trase instinctiv plapoma aco- perindu-se până la gât. El se apropia tăcut fără să zâmbească măcar.

— Ți s'a întâmplat ceva pe drum, Radule? De ce ai întâziat așa?

El nu răspunse nimic. Cu atitudinea unui om preocupat care și aduce aminte de ceva important se întoarse brusc până la ușă îi puse zăvorul și începu să se plimbe privind cercetător, bănuitor, amenințător par'că toate lucrurile din odaie. Respira scurt și des ca după o efortare mare. După câte-va minute care Lianeii îi părură nesfârșite se apropie de pat, trase încet-încet de plapomă până i-o coboră mai jos de săni, îi luă o mână și lăsându-se să cadă în genunchi începu să vorbească încet, întretăiat de o respirație febrilă, continuându-și par'că gândurile sub îmboldul căroră intrase atât de neobișnuit la ea.

— Trebuie, Liana mea, trebuie! Iartă-mă dacă te contrariez dar trebuie să înțelegi că prietenia ta nu-mi mai ajunge. Am vrut să ți-o spun de aseară dar n'am putut și am fugit pentru că mă simțeam și ticălos și ridicol. Tu trebuie să înțelegi că dacă am îndrăznit acum să vin să-ți spun ce-ți spun asta însemnează că altfel nu mai pot. Dacă ai fi fost fericită cu Barbu, dacă ai fi fost mai puțin afectuoasă cu mine poate m'aș fi putut stăpâni, m'aș fi putut resemna. Nenorocirea ta cu el și dragălășia cu care mi-ai răsfățat sufletul m'au învins însă. Am vrut să-ți fiu frate bun și ți-am fost dar nu mai pot, nu se mai poate, Liana mea. Atât de mult îmi trebuiești că dorința asta a devenit o obsesie. Mi-i teamă uneori că am să-mi pierd mințile sau am să devin epileptic ca Barbu. Iartă-mă, te rog, iartă-mă și spune-mi că vrei. Tu atât de bună, tu care te lași pângărită de o brută ca Barbu, n'ai să poți să mă alungi pe mine care te iubesc atât. Spune că vrei, Liana mea, sunt așa de nenorocit! Să nu mă gonești, te rog, gândește-te că nu mint. Sunt un nenorocit și numai tu mă poți scăpa!

Liana îl ascultase cu o dureroasă surprindere. Voise să-l între-rupă de câteva ori dar n'avusese puterea să deschidă gura. Vocea lui mai ales o impresionase mult. Atât de tristă, atât de umilită și rugă-toare. Ai fi spus, un bolnav desnădăjduit care și implora doctorul. Gândul că Radu suferă din cauza ei o făcea să se simtă vinovată și nenorocită și fără să răspundă un cuvânt, fără să-l privească măcar își trase binișor mâna, pe care el i-o cuprinsese dela început și într'un gest larg, pornit din plinătatea sufletului ei nenorocit, deschise brațele.

Din tot sufletul dar numai din suflet. Dorința de a-i veni în ajutor lui Radu era așa de adâncă, așa de covârșitoare că n'avea cum să se mai întrebe nici dacă nu era prea mare păcatul, nici dacă sensibilitatea ei de femeie avea să și aibă partea de mulțumire din apropierea asta la care nu se gândise niciodată. Era gata pentru o fraudă acum așa cum ar fi fost gata să și golească vinele dacă Radu bolnav ar fi avut nevoie de o transfuzie. Inchisese ochii, deschisese brațele și aștepta. Și asupra minunatelor ei gene și asupra tâmpelilor și buzelor spiritualizate de suprema i escitare sufletească, plutea ceva din sacra nebunie a crucificaților convinși că mureau pentru o cauză sfântă.

Radu, îmbucurat și încurajat de gest, stinse lumina și o cuprinse în brațe. Dar înainte ca buzele lui s'o fi atins, Liana tipă și se smuci într'un nevrut dar vădit gest de apărare. Tremurul brațelor care-i in-

cleștase corpul îi aduse aminte brusc de groasnică ei noapte de nuntă.

Radu, nebănuind ce se petrecea în ea, se temu că pudoarea sau conștiința că-l înșela pe Barbu o vor face să-i ceară o amânare dacă nu chiar renunțarea. Contrariat, dar stăpănit și prudent, se gândi că trebuie s'o distreze dela necunoscuta preocupare, care-i provocase gestul atât de neașteptat, aprinse lumina făcu câți-va pași prin odaie și apoi, așezându-se pe marginea patului, îi trecu o mână pe supt umeri și începu să-i vorbească iar, legănând-o încet ca pe un copil mic.

— Trebuie, Liana mea, trebuie. Dacă ai ști cât m'am torturat ca să-mi înfrâng! Dar nu pot. Te iubesc prea mult.

Simți singur însă că de data asta vocea lui nu mai avea accentul necesar convingerei.

Din sincera frenezie ațâțată de întâiul gest al Lianeii nu mai vibra acum decât jocositatea viclenie a bestiei care vroia cu orice preț o împerechere. Și căutând să-și stăpânească surescitarea nervilor contrariați și discordați, se forța să-și întoneze și să-și aleagă cuvintele cu luciritatea pescarului care-și alege momeala neapărată undiței. Se forța să vorbească frumos tot așa cum s'ar fi sforțat să vorbească urât, tot așa cum ar fi fost în stare s'o insulte, s'o lovească chiar, dacă ar fi fost încredințat că așa o putea convinge mai sigur și mai repede. Și legănând-o neîncetat vorbi iar, vorbi mereu.

— Trebuie, Liana mea, trebuie! Nevoia de a te ști a mea e atât de neapărată, atât de imperioasă că aș fi venit să-ți cad în genunchi și dacă Barbu mi-ar fi fost frate bun și chiar dacă tu mi-ai fi fost soră. Căci tu ai fi înțeles că păcatul refuzului tău ar fi fost înmiiit de mare fața de al cedării pentru că ai fi văzut că alt-cum eu nu mai puteam trăi. Vom fi atât de fericiți, Liana mea. Nu te gândi la păcat. Păcat e că te lași iubită de el care te chinuște atât. Eu te iubesc și mă iubești și tu, o știu. Mă iubești mai curat de cât mine dar acum ai să mă iubești și altfel și ai să fii fericită dacă nu pentru tine cel puțin pentru că m'ai făcut fericit pe mine care sufer atât. Căci sufer mult. Sunt zile și mai ales sunt nopți în care te simt intrată în mine atât de stăpănit, atât de distrugător, în cât văd că de nu mă vei ajuta să te scot puțin din creierul, din sufletul, din sângele meu, mă vei înăbuși. Toată știința mea de mai înainte, tot idelismul care mi crescuse în suflet de când te-am cunoscut numai pot nimic, nu mai însemnează nimic. Și nu te vreau și nu te cer ca pe o femeie iubită dela care aștepti clipe de beție supraomenească ci ca pe unica condiție a puterii de a mai viețui... Eu până acum n'am știut ce poate dragostea, Liana mea...

Prinsă, diluată și distilată oare cum, în mreaja propriilor lui cuvinte, dorința lui Radu își recăpătase elanul adevăratei frenezii. De și încă pur-senzuală, era atât de unică în felul ei față de tot ce simțise până atunci în dragoste că sufletul lui înduișat și surprins ca în fața supremelor revelații o sanctifică printr'o lacrimă—unica stoarsă din ochii lui de farmecul unei femei.

Cu ochii închiși mereu, Liana asculta și aștepta. Continua legănare în care Radu—perfid simulator la început și adânc impresionat

mai pe urmă—ii ținuse corpul, avusese asupra ei efectul atât de bine cunoscut femeilor care au crescut copii. Brusca neliniște din care isbucnise nevrutul dar atât de văditul gest, care-l deconcentrase pe Radu, se potolise și se risipise încet, încet, cum se potolește și se risipește în leagăn neliniștea copiilor mici.

Iar când Radu tăcu, ca să-și șteargă lacrima, brațele ei întinse ademenitor repetară și desăvârșiră gestul abrupt de spaima dela început și pentru întâia oară în viață buzele i se întinseră și se lipiră nesilit de gura unui bărbat.

— De ce nu mi-ai spus, de ce nu mi-ai spus, Liana mea? De ce m'ai lăsat să fiu brutal și nesocotit ca o bestie? Iartă-mă, iartă-mă!..

Cuvintele târăgănite, suspinate, întretăiate de sărutări recunoscătoare îi păreau cam neînțelese Lianeii. Nu pricepea ce ar fi trebuit să-i spuie. Și durerea ceia atât de necunoscută pân'atunci, de și era măritată de aproape doi ani. Și Radu care o săruta și o ruga așa frumos să-l ierte tocmai în clipele în care Barbu devenea totdeauna mai morocănos. Era atât de fericită că-l vedea mulțumit pe Radu în cât sentimentul ei pentru el care până atunci oscilase între dragostea fiască și frățescă avea acum tendința să devie matern. Ar fi vrut să-l culce pe genunchii ei, și să-l legene și să-i cânte ca unui copil mic. Și cum Radu, care trebuia să plece ca să nu-l simtă servitorii, îi sărută cu patimă mâinile, ea se aplecă încet și-l sărută pe frunte cast și duios ca o mamă fericită că descoperise leacul neapărat vindcărei unui copil iubit. Cum păcatul nu-i tulburase întru nimic castitatea sensibilității se simțea senină și împăcată că-l fericise pe Radu. De faptul că și-a înșelat bărbatul nu simți nici o remușcare. Ea n'avusese de loc conștiința că săvârșește o faptă rea.

Abia a doua zi când putură să rămăie singuri, Radu văzând că nu-i înțelege o întrebare și aducându-și aminte și de nedumeririle și stângăciile ei de peste noapte își dădu seama că Liana era încă atât de naivă în cât n'avusese până atunci nici măcar conștiința virginității ei fiziologice. Și începu s'o întrebe.

Liana nu știa nimic. Cu firea ei închisă și cum nu era destul de legată cu nici o femeie n'avusese cine s'o inițieze în tainele dragostei. Era convinsă că Barbu o făcuse femeie dela început. Se întrebese de multe ori de ce n'o făcuse și mamă dar nu îndrăznise să-l întrebe. De multe ori se gândise că poate ei îi lipsește ceva și de aceia Barbu se arată așa de nemulțumit și ursuz după apropierile lor intime. Radu o rugase să nu-l contrarieze pe Barbu atunci după nenorocita noapte de nuntă, în care orbul avusese acel îngrozitor acces de epilepsie.

Ca să-i facă pe plac lui Radu nu se mai refuzase niciodată bărbatului. Și cu cât i se părea că Radu o simpatizează mai mult, cu cât o povățuia și o mângăia mai frumos după absurdele și violentele scene ale orbului, cu atât se simțea mai obligată să fie îngăduitoare și supusă cu el. De intimitățile ei conjugale nu vorbisera niciodată. Ea își inchipuia că Radu știe și că așa trebuie. Orbul era și în dragoste violent și brutal ca o fiară. O învinețea în mușcăături, o lovea

chiar uneori. Noaptea petrecute la el erau adevărate nopți de chin. Măinile orbului erau cele mai groaznice unelte de tortură. Degetele lui îi pătrundeau în carne de i se părea câte-odată că au să-i străbată și oasele. Ea răbda și făcea căci Radu o rugase să nu-l contrarieze pe Barbu și credea că așa trebuie. Răbda și-l lăsa să facă tot ce vroia cu corpul ei. Și totuși orbul nu fusese mulțumit de ea niciodată. Și cu cât în apropierea lor era mai pătimăș și mai nebun la început cu atât o brusca și o certa pe urmă. O acuza de ceva care ea nu știa ce înseamnă. Se încercase să-l întrebe odată și răspunsul orbului fu o vorbă trivială din care iar nu înțelesese nimic. Uneori se făcea atât de ursuz pe urmă că o gonia de lângă el. Se scula din patul lui noaptea și pleca plângând umilită și nenorocită în odaia ei. De multe ori îi venea să se furișeze și să fugă în câte o noapte de asta dar gândul că Radu n-o va mai iubi pe urmă o ținea pe loc... Și cele mai groaznice certuri cu orbul aveau loc de obicei în zilele următoare nopților în care o chema la el. Atunci era gata să isbucnească din cel mai stupid pretext. O mobilă care i se părea puțin mutată din loc era destul.

Și Liana vorbea, vorbea mereu. Dădea detalii din straniile și fioroasele expansiuni de dragoste ale orbului cu o volubilitate, pe care nu i-ar fi putut-o bănuși cineva și nici chiar ea. Ea care nu și-ar fi putut închipui că lucrurile astea se pot spune, le spunea acum pe toate, le spunea surprinsă și mulțumită de ușurarea pe care o simțea în ea. Prea naivă pentru a-și putea da seama că din sinceritatea ei de acum, gelozia lui Radu avea să făurească mai târziu tăioasele arme cu care îi va sfâșia de tot sufletul, Liana vorbea, vorbea mereu. Iar sufletul ei, liberat din cătușele tăcerii, se simțea senin și ușor ca nici odată.

Spovedania Lianeii avu o ciudată înfrăurire asupra sentimentului lui Radu. Surprins, sincer înduioșat și plin de milă la început; îndurerat și indignat mai pe urmă de o revoltă nobilă și adâncă pe care însă patima lui crescândă o degradă încet, încet în gelozia vulgară, simți iar imperiozitatea instinctului arzător și brutal. Nu mai era iar decât un mascul pe care gândul că Liana mai era și a altuia îl ațâța spre porniri groaznice, fioroase.

Ar fi vrut acum să se arunce pe ea, să-i sfâșie hainele și să-i caute pe corp urmele vânătăilor datorite bestialităților orbului. Să le sfâșie să le ștergă de pe carnea ei cu gura, cu unghiile, cu dinții. Să le sfâșie și să le sdrobească locul cu degetele lui atât de surescitate atât de împătimate, de gândul că mâinile orbului o avuseseră de atâtea ori toată, în cât în fiecare deget părea că se sbuciumă o fiară aparte, pe care dorința lui o ațâța și o asmuțea până la disperare. Și mâinile orbului îi apărură în gând, albe și fine, cu degetele lungi, subțiri, nervoase, spiritualizate de contactul cu coardele violoncelului și clapele pianului, sexualizate de patima cu care sfâșiau carnea Lianeii. Și se gândea aiurit, înebunit aproape, ce înfiorări de voluptăți necunoscută or fi primind și or fi dând degetele acelea fine lungi și senzuale care și în dragoste ca și în viață îi suplineau nenorocitul ochii. Și iată că o neliniște nouă, aspră, chinuitoare, desnădăjditoare,

veni să-i degradeze și să-i întineze și mai rău cugetul: Dacă Liana, de și castă cum părea sufletește, de și virgină cum o avusese fiziologiceste, nu era decât o senzuală banală pe care însă perversitățile orbului o rafinaseră și o învățaseră să ceară dragostei mai mult de cât putea el da? Dacă naivitatea și rezerva ei nu erau decât o mască iscusită? Dacă cea ce el luase drept stângăcie și pudoare nu era de cât meschina și falșă pudoare a viciului obișnuit să nu fie privit în clipele expansiunilor? Cu Barbu putea să-și îngăduie ori-ce, sigură că n'o poate privi. Ochii lui poate o intimidaseră și o paralizasesă într'atât că putuse să-și joace nesilit rolul de naivă.

Femeia tăcuse și-l luase de gât acum privindul cu ochii ei mari, iubitori, melancolici și atât de caști, atât de străini par'că de grozăviile pe care gura ei le povestise cu câte-va clipe înainte. Radu avu o clipă de nobilă luciditate. Rușinat și indignat pe el însuși plecă ochii și conștiința lui redeșteptată îi impuse printr-o bruscă schimbare de gânduri penitența abținerii.

Luă femeia în brațe și începu s'o mângâie pe păr încet și cast cu gesturi de frate sentimental. Și se pomeni vorbindu-i frumos și duios, cu accente pe care nu și le-ar fi putut bănuși. Iar după îmbrățișarea delicată, de logodnic respectuos, cu care și încheiară intervederea, Liana, mulțumită și transportată, cunoscu pentru întâia oară în viață și în dragoste sacra voluptate a lacrimilor izvorâte din prinusul fericirii.

ELENA FARAGO

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sonet florentin

Iubirea e un cântec pentru tine,
De alese voci armonios cântat,
Pe țârmurile Sudului bogat,
Sub instelarea nopții florentine.

Țesut din zâmbete și din suspine,
Cu ritmul cald ades te-a legănat,
Și frunții tale aripe i-a dat,
Iar trupului inmlădieri feline,

Mândria ta de-aceia nu mă miră,
Ci când te văd în calea mea trecând,
Ca tremurarea unei corzi de liră.

Iubirea n piept mai aprigă mă doare
Și mă opresc uimit în mers, pe când
Prin fața mea tu treci nepăsătoare.

C. NARLI

CARDUCCI

— SFÂRȘIT —

IV

În *Intermezzo*—care e poate una din poeziile lui Carducci mai puțin cunoscute și care după mine este expresia cea mai sintetică a artei lui de oare ce în ea elementul pur italic, aluziile literare, dumnezeasca viziune păgână, regretul pentru peisajul melancolic al Versiliei lui, violeuța satirică din *Giambi ed Epodi* se contopesc în amara duiosie a formei heiniene;— se găsește un pasagiu în care pare că e simbolizată toată arta lui Carducci: acela în care, după o invocare mișcătoare și melancolică a peisajului trist al Versiliei sale, poetul exprimă dorința de a avea atâta marmoră de Paros pentru a putea săpa un mormânt inimei lui, sau mai bine o urnă funerară, care, depusă pe o piatră din Latiu, să fie sărutată de soarele Versiliei lui, la a cărei chemare drăgăstoasă el n'a avut niciodată nici chipul, nici răgazul să răspundă și pe care o-visa numai în visele înlăcrămate ale copilăriei lui. În acea urnă de marmoră de Paros, în acea piatră romană, în acel peisaj de Maremă se găsește toată arta lui Carducci. Acea artă care șovăie între un regret melancolic al pământurilor triste și dulci unde a văzut lumina zilei, viața sănătoasă de burghez, pe care ar fi putut-o petrece acolo în idile câmpenești și vânători primejdioase în adâncul tristelor păduri—și dorința frumuseței antice greco-romane care tremură în versul lui lucrat, de bun meșteșugar cu mușchi vânjoși și cu sufletul întreg și senin. Aceste două înfățișări ale poesiei Carducciene sunt intrupate în cele două capodopere: *Davanti San Guido* și *Alle sorgenti del Clitumno*.

Caracterul cel mai pronunțat, acela comun amânduror poeziilor citate instrumentul desăvârșit, prinde ale cărui cavități armonice răsună atât de minunat cele două coarde de aur ale lui Carducci și ale nici unui alt poet, este opera sa conștientă de bun făuritor al poeziei, de cunoscător perfect al bunului material pe care-l modelează ca maestru în focul inspirației în același chip ca Michelangelo care se avânta asupra marmorei cu violența cu care s'ar fi năpustit asupra vrăjmașului și nu se oprea din luptă până când formele curate întrevăzute de el în blocul alb de marmoră nu ieșeau din temnița lor ca să consoleze ochii artistului și pe acei ai generațiilor următoare, cu armonia divină a liniilor lor, imitând pe cele mai dulci și mai senine viziuni ale Eladei!

Leu deci de marmoră adevărată acela care tronează pe pragul expoziției de pânză și de stuc a literaturii italiene

contemporane, leu scrupulat de o mână maestră, cu multe trăsături comune leilor stilizați din arta greacă și latină, leu poate prea grec și roman, dar nobil de armonios în liniile lui, statue a lui Canova, dar cu mai multă vigoare și mai puțină eleganță. Și chiar însăși figura lui era leonină după cum sufletul său era dantesc. Un cap mare, cu o frunte largă, un păr lung, o gură pronunțată, cu e expresie de amărăciune, ascunsă într'o barbă aspră și creată; mișcări repezi; ochii mici dar fulgerători, care te fixau drept ca două săbii, violent în urile ca și-n dragostele lui, rebel împotriva oricărei măsuri sau legi care nu i se părea dreaptă sau logică, supus numai față de tradiție și de frâul artei, gata a uita pentru un vers frumos, antipatia însuflată de purtarea morală sau politică al vreunui poet, dușman înverșunat al romanțicilor și mare disprețuitor al literaturilor streine, în tinerețe, la maturitate respectuos chiar dacă un convins admirator al lui Manzoni, pe ale cărui *Imnuri Sacre* le asvâriise pe fereastră când era la San Miniato traducător și studios al lui Victor Hugo, Goethe, Schiller, Lenau, Heine mai cu seamă, al cărui surăs amar se simte adesea în versurile lui, revoluționar și republican mai întâiu dar nu până la punctul de a fi grosolan cu o regină cum ar fi pretins tovarășii săi de convingeri politice; împăcat cu monarhia la maturitate, din cauza sentimentului lui istoric, ca și a virtuților cavalerești și cetățenești ale Prinților din casa de Savoia figura lui Carducci chiar în asprimea ei, nu era lipsită de umanitate;—leul avea chiar momentele sale de tristețe și singurătate. A fost descris ca un om brutal, violent, antifeminist pentru că era un caracter puternic și n'a behăit nici odată în versuri arcadice amorurile lui pentru vre-o marchiză lascivă, transformată în mod poetic în Fillis sau Licoris sau pentru că nu a avut amoruri senzaționale, nici n'a scris nici odată poezii dedicate scumpei inimi sau acelei *secrețiunii mucoase care se chiamă dragoste*. Dar și Carducci iubea și onora în felul lui eternul femenin. Poesia *Ad Annie* ne dă dovadă de aceasta. A avut prietenie cu femei foarte nobile ca de pildă pentru Contesa Ersilia Caetani-Lovatelli sau pentru Contesa Pasolini și chiar câteva dragoste adevărate, melancolice și triste, ca acea pentru Annie Vivanti, despre care nu s-a avut nici odată curajul să se vorbească, dar pe care toți o cunosc până în unele amănunte puțin înălțătoare, pline de violență cu adevărat leonină, care nu întunecă, ci din potrivă umanizează memoria poetului. Nu trebuie făcut prea mult caz de *butadele* lui Carducci. Toți știm că nu era prea amabil cu elevele lui. Poate că nu avea o idee bună despre spiritul femeesc. Poate că era antifeminist în adâncul gândirii lui și într'o zi l-am auzit eu însu-mi spunând unei studente, care interpretase greșit o strofă din Cavalcanti, să învețe să împletească ciorapi mai curând și că în genere fetele ar face mai bine să se prepare a fi mame bune decât să umple salile universi-

tare. Dar când era vorba de o femeie cu o cultură într-adevăr profundă ca de pildă Contesa Caetani-Lovatelli ale cărei lucrări arheologice sunt poate mai apreciate în Germania de cât în Italia, sau Regina Margherita inteligentă cu adevărat superioară și suflet desăvârșit de artistă, sau când vre-una din elevele lui îi făcea o lucrare bună și arăta că înțelege pe deplin arta devăvârșită a lui Virgiliu sau Horațiu sau îi prezenta (ca Annie Vivanti) versuri bine cizelate și pornite într-adevăr din inimă; scena se schimba și lauda bine meritată nu întârzia să iasă caldă, afectuoasă, colorată de entuziasmul cel mai sincer, de pe acele buze temute și venerate ale marelui Poet. Și elevele lui îl adorau. Când, după ce a scris *Ode al'a Regina d'Italia*, toată canalia revoluționară îi imputa trădarea ideilor republicane și studenții Universității din Bologna într-o zi de violență și tumult groaznic, de care-și amintiră în urmă cu rușine, îl atacară cu tot felul de injurii și aruncară asupra lui tot felul de proiectile; elevele i se strânseseră împrejur, formând un gîngăș și puternic zid viu de apărare, și, pe când bătrânul poet la strigătele de: „Jos Carducci!“ răspundea cu o demnitate amară: „Strigați: moarte lui Carducci, nu jos; natura m'a pus sus!“ ele primeau în plin piept și în cap toate pietrele și bucățile de scaun rupte, aruncate asupra maestrului lor, și multe din ele leșinară, multe fură rănite și sânge de femeie fu vărsat pentru apărarea acestui om, pe care o legendă falsă vrea să ni-l reprezinte ca pe un mistret țăpos, indiferent la ori ce farmec femeesc! Cu timpul chiar și figura încordată și severă a lui Carducci devine mai blândă. Leul rămâne leu dar nu mugeste întotdeauna înspăimântător. Și oare care revelații încep. În unul din ultimele lui volume, *Alfredo Panzini* care astăzi e poate singurul demn moștenitor al preceptelor literare și naționale ale marelui poet dispărut, pune în gura unei fete, unei simple croitorese aceste cuvinte: „

„Nu vă amintiți? Erați și D-tră la Sabatino când „i-am fost prezentată. Toți vă temeaiți strașnic să nu comit „vre-o gafă respectabilă. Dar eu am ieșit foarte bine din „încurcătură. Nu vă amintiți ce frumos compliment i-am „lăcut?“

— „Care?“ îi zisei eu — „Domnaule Profesor, aveți „niște mâini de ducese. Și dânsul scoase un mormăit de plăcere. Știți? ori de câte ori m-am dus mai pe urmă la menagerie — această e una din pasiunile mele — și priveam lei „cu acele capete triste ale lor, îmi venea tot mereu în minte „Carducci!“

Și cu timpul chipul său de om, de maestru, de poet ia proporții uriașe. Liniile nemuritoare, indestructibile, definitive, apar din ce în ce mai limpezi, mai clasice, mai armonioase. Colțurile se tocesc, piatra chiar acolo unde pare tăiată mai grosolan, se netezește, se șlefuește, se colorează cu un lustru neted de capodoperă antică pe care nimeni nu o pune în discuție

ei pe care toți o onorează și o iubesc. Nu mai e, desigur, o operă de artă a timpurilor noastre, nu ne mai dă fiori puternici ai unei plăceri impure și trecătoare. Din potrivă, contemplând-o, ne simțim cuprinși de o dulce și senină admirație respectuoasă, și rămânem s'o contemplăm gânditori în ceia ce are neperitor și vecinic ca și cum ne-am găsi în fața unei opere a lui Fidias, Praxitele sau Donatello, cu gândul la vremurile care au existat odată și în suflet cu o nesfârșită recunoștință pentru nobila satisfacție estetică, ce ne procură încă, cu tot mersul nestrămutat al vremii aceea artă care va procura aceiași, satisfacție și copiilor noștri și copiilor copiilor noștri Carducci a intrat în mod definitiv în Panteonul Nemuritorilor.

RAMIRO-ORTIZ

Teatrul Național : UN FALIMENT

D. Peretz are tristul merit de-a fi reînviat obiceiul nenorocit al „reprezentațiilor de retragere” care degradase atât de mult odinioară pe artiștii noștri și pe care numai energia lui Pompiliu Eliade îl putuse stârpi. Astfel ne-am pomenit anul trecut cu un bal mascat, „reprezentăția de adio” a unui artist care dealmînteri continuă și azi a fi stălpul teatrului, sub o formă nouă. Astfel s'au trezit o sumedenie de pensionari uitați, reclamându-și „reprezentăția de retragere” de care i-a frustrat vitregia celui mai de seamă director al Teatrului Național. Astfel a dat d. Petre Sturza anul trecut o „reprezentăție extraordinară” ceea ce nu l'a împiedecat de a mai da și acum a nouă „reprezentăție de retragere” cu „*Un faliment*”. Și astfel mai sunt în perspectivă încă o serie de asemenea spectacole surprinzătoare...

D. Peretz nu ne-a uimit. D-sa era în stare să îngăduie orice artiștilor, cu condiția să-l susție unde se afla. Ne miră însă că d. Eftimiu îi continuă sistemul. D. Eftimiu e un apărător hotărât al prestigiului artiștului. Or, ce prestigiu mai rămâne celui ce umblă cu talerul să vândă bilete în favoarea sa?.. La urma urmelor s'ar înțelege omeneste o reprezentație de gală, dată în onoarea unui artist care își încheie aievea cariera teatrală, Dar e balcanic să vezi o reprezentație de adio a unui actor pe care mâine îl vei vedea jucând cu aceeași seninătate la un teatru de alături sau chiar pe aceeași scenă...

Nu mai stăruim. D. Eftimiu înțelege, desigur, ca și noi, orien-

talismul acestor apucături „artistice“ și credem că va avea energia necesară să pună iar capăt nedemnelor „reprezențații de retragere“.

Deci a doua reprezentație de adio a d-lui Sturza a fost „*Un faliment*“, în care joacă cu aceeași vigoare ca și în „*Samson*“, la Teatrul Comedia, unde e un element prețios. Retragerea d-lui Sturza dela Teatrul Național e regretabilă. D. Sturza e un artist de o inteligență și cultură puțin obișnuite prin teatrele noastre. Reprezentant al verismului temperat, știe să compună un rol, să i dea amploare și viață intensă, să trădeze și în acelaș timp să umanizeze efectele teatrale. Creațiile sale sînt todeauna interesante, dovedind o inteligență organizatoare. Cu asemenea însușiri trebuia să-și găsească o întrebuintare mai bună la Teatrul Național ca aiurea. Că n'a fost utilizat îndeajuns e adevărat. Dar o parte de vină îi revine d-sale. D. P. Sturza este tipul artistului care nu vrea să „secondeze“ așteptând mereu să fie „secondat“ de alții, care sînt tot atât de ambițioși de-a fi „secondați“; a trebuit să aștepte mult și să apară rar pe scenă. Teatrul Național nu-i teatru de stele, ci de ansamblu. Meritul deosebit al artistului dela Teatrul Național trebuie să fie de-a juca azi „*Un dușman al poporului*“; iar mâine un om din mulțime. Numai utilizând talentele, fără a ține seamă de ambiții deplasate, se pot dobîndi ansambluri impunătoare. D. Sturza, fidel al școalei teatrale italiene, n'a vrut să înțeleagă aceasta și... a plecat, lăsând în urmă-i păreri de rău și amintirea câtor-va creațiuni remarcabile. Mai ales Ibsen pierde la Teatrul Național un interpret priceput și credincios.

In 1874, când s'a jucat întâia oară „*Un faliment*“ al lui Bjoernson, a făcut senzație și a stîrnit protestări. Avocatul Berent era pricina, reprezentatul moralei necruțătoare și al autorului. Azi, deși sau poate tocmai pentru că un Berent ar putea prăbuși mai toate „afacerile“; „*Un faliment*“ pare destul de învechită. Pe când „*Stâlpii societății*“ rămâne neclintită și veșnic nouă (cu toată că e numai cu trei ani mai tânără ca piesa lui Bjoernson). „*Un faliment*“ nu mai rezistă. Cauza este temperamentul autorului care, dorind mai presus de toate să moralizeze, subordana arta tendinței sale sociale. De aici deslănarea, greșelile de construcție, melodramatismul, lungimile—pe care nu le compensează îndeajuns calitățile de observație justă, de desen sigur, de caracterizare iscusită, de naturalism modern... Dacă rafinații nu mai gustă „*Un faliment*“, în schimb marele public, naiv și entuziast, va primi încă multă vreme cu plăcerea optimismul constructiv al lui Bjoernson.

L. REBREANU

In curând va apare de

— F. Aderca —

„Domnișoara din strada Neptun”

— NUVELE —

A APĂRUT:

E. LOVINESCŪ

CRITICE

VOL. III
EDIȚIA II-a

LEI 10

EDITURA ALCALAY

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ULTIMELE NOUTAȚI

I. PETROVICI

Amintiri universitare

Prețul 8 LEI

A APARUT

L. REBREANU

ION

ROMAN

Volumul I: GLASUL PĂMANTULUI

Volumul II: GLASUL IUBIRII

Editura **ALCALAY & Co.**

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IN CURÂND VA APARE

CATASTROFA

TREI NUVELE

DE

L. REBREANU

Editura **ALCALAY & Co.**